

El molí, creació de riquesa

Entre els innombrables documents de l'arxiu de l'antiga baronia de Castellví de Rosanes, dipositats a la Institució Borja (jesuïtes), de Sant Cugat del Vallès, amb el nom d'Arxiu de Palau, sota la cura vigilant de l'historiador pare Antoni Borràs, se'n troba un que, per la seva singularitat, mereix ser conegut i divulgat. Es tracta d'un any (de l'agost de 1564 a l'agost de 1565) de l'arrendament

Privativa dels poderosos, la del molí hidràulic fariner era una arma cobejada pel profit econòmic que se'n treia.

del molí de Molins de Rei, a través del qual es poden conèixer la seva capacitat, el seu funcionament, la clientela i el seu abast, amén de certificar amb tot detall la bondat econòmica de l'arrendament per part de la família Requesens.

Entenem que el llibre s'hauria de publicar sencer i confiïem en el zel i l'interès dels molinencs perquè així sigui en un termini discret. El que segueix és, doncs, un resum del document, plenament vàlid en la seva intenció divulgativa.

El testimoni escrit és en forma de llibre, mida octau, coberta de pergami, i es troba en perfecte estat de conservació. Porta per títol *Llibre de moltura del molí de Molins de Rey*. La seva cota actual és: lligall 158, 33, de *Processos*.

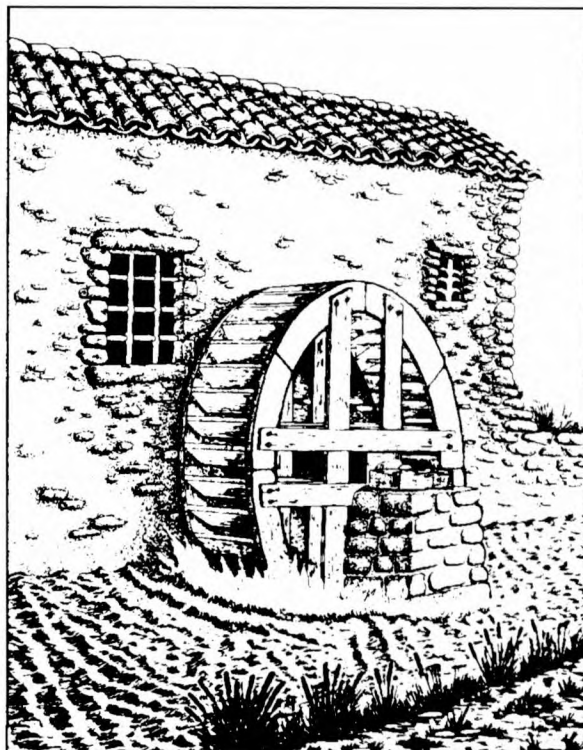
El molí

Privativa dels poderosos, la del molí hidràulic fariner era una arma cobejada pel profit econòmic que se'n treia. A la part baixa del riu Llobregat únicament Sant Boi, en mans de la casa ducal dels Cardona, discutia el dret de

tenir molí als senyors de Molins de Rei. La rivalitat entre ambdues famílies era ben manifesta i la qüestió del dret de tenir molí al riu s'allargaria durant tota la centúria.¹

Ara, sortint d'una enèsima epidèmia de pesta, Molins té molí en funcionament i Sant Boi no, presumiblement destruït per les riuades. El 9 d'agost de 1564, dimecres, l'administrador de don Lluís de Requesens arrenda per un any el molí a Beltran Marcos, que tal vegada fa d'home de palla. La feina de moliner anirà a càrrec d'un emigrat francès, Guillem de la Xana, i la comptabilitat la portarà l'escrivent, Bernat Asqua. Al febrer, un altre francès, Joan de Ner, substituirà l'anterior moliner.

El molí, de tres moles i un torn segons que sembla, té capacitat per moldre 6 tones i mitja de gra (i tal volta més) diàries. Es tracta, doncs, d'un enginy de certa consideració. El moviment també es fa al dia. Els clients van al molí, preferentment al matí, però també a la tarda (no tant) i esperen pacientment llur torn. El

Dibuix d'Eloi Bergadà que il·lustra la portada d'El Casal dels Molins Reials i Molins de rei 1190-1990.

preu de la moltura per al blat, invARIABLE, és de 8 diners per quartera (55 kg), una quantitat raonable i plenament assequible.

El molí és obert, pel que sembla, de sol a sol. L'horari de treball respecta puntualment les festes, durant les quals el molí roman tancat. El 29 de setembre, Sant Miquel, patró de la parròquia, el molí treballa. Aquell dia el moviment ha estat el següent:

Quadre de la molta del divendres, a 29 de setembre 1564

Primo, Arb_cias de Splugas.....	II qes. (quarteres)	I s.	III
Ribas de la vila	V c. (quartans)		III
Solanas de St. Just	V qes. VI c.	III s.	VIII
Pere Serra del Prat	II qes.	I s.	III
Lo ferré de la vila	II qes.	I s.	III
Perot Ros del Prat	II qes.	I s.	III
Paniella del Prat	II qes.	I s.	III
M_Vall_s del Prat	II qes.	I s.	III
Monjuich del Prat	II qes.	I s.	III
Masip de St. Feliu.....	III qes.	II s.	VIII
Lo boter del Espitalet.....	II qes.	I s.	III
M_Caniet de Splugas.....	III qes. VI c.	III s.	
Ribas de Sta. Creu	II qes. VI c.	I s.	VIII
Cammany de Splugas	II qes.	I s.	III
Lunell de St. Feliu	II qes. VI c.	I s.	VIII
Amigó de Sta. Creu	II qes.	I s.	III
La sra. Costa de St. Juan.....	I qa. VI c.	I s.	
Solanas de St. Just	II qes. VI c.	I s.	VIII
Femadas de St. Just.....	III qes. VI c.	II s.	III
M_Torrellas	VI qes. VI c.	III s.	III
Canyadell de St. Feliu.....	I qa. VI c.	I s.	
Argelagués de St. Feliu.....	I qa. VI c.	I s.	
Coma del bi.....	I qa.		VIII
Carbonell de Balbidre(ra)	I qa. VI c.	I s.	
Nabés del Prat.....	II qes.	I s.	III
Paysa de St. Feliu	II qes.	I s.	III
			2 ll. 1 s. 11"

La clientela

Entre la clientela hi ha de tot, des de qui només porta una falda de gra fins a qui du vuit o deu sacs de quartera. Els primers van a peu; els segons, en carreta. Vol dir que aquells viuen a la vora, singularment a la mateixa vila de Molins, mentre que aquests vénen de fora, de més lluny, com veurem tot seguit.

No havent-hi (en aquests anys) molí a Sant Boi, probablement inutilitzat per les avingudes del Llobregat, els pagesos del delta central i oriental

Entre la clientela hi ha de tot, des de qui només porta una falda de gra fins a qui duu vuit o deu sacs de quartera. Els primers van a peu; els segons, en carreta.

(el Prat, Sant Boi i la Marina de l'Hospitalet), del Samuntà (l'Hospitalet mateix, Cornellà, Esplugues, Sant Just, Sant Joan i Sant Feliu), més el Papiol i fins a Castellbisbal, van a moldre a Molins, els uns per obligació i els altres per devoció. La baronia de l'Eramprunyà, al delta occidental, té la privativa del baró, Hug Joan Fivaller de Palou, que és l'únic de les seves localitats (Sant Climent amb Viladecans, Gavà i Castelldefels) que acut regularment a moldre a Molins. Igualment, de Pallejà, tan sols mossèn Torrelles, el baró, el trobem d'una manera regular i continuada al molí dels Requesens. Pel que fa a Sant Vicenç dels Horts, disposen del molí dels Frares, que suposem en ple funcionament en aquest 1564-1565, car la presència de gent d'aquella vila al de Molins és mínima (tan sols en tres dies concrets de desembre de 1564, com si es tractés d'una emergència).

Considerarem, doncs, clients "complets" els que hi acudeixen durant tot l'any, d'agost a agost. Són dels pobles següents:

Cornellà
Esplugues
L'Hospitalet
Molins de Rei
El Papiol
El Prat
Santa Creu d'Olorda
Sant Bartomeu
Sant Boi
Sant Feliu
Sant Joan Despí
Sant Just Desvern
Vallvidrera

Al costat d'aquests hi ha també clients esporàdics, de:

Barcelona
Castellbisbal
Castelldefels
Gavà
Pallejà
Sant Andreu de la Barca
Sant Climent
Sant Vicenç dels Horts
Santa Coloma de Cervelló
Sants
Sarrià
Viladecans

En total, 25 localitats, 16 a l'esquerra del riu i 9 a la dreta. La més allunyada del molí és Castelldefels, no solament per les deu hores bones de camí (cinc d'anada i cinc de tornada), sinó també perquè cal travessar el Llobregat per la barca de Sant Boi en absència de pont, i això sempre és perillós. Ben mirat, totes les rutes en són, de pe-

El 14 de gener de 1555, Lluís de Requesens va arrendar a Antic Puigderoda, mercader de Barcelona, el molí fariner de Molins de Rei per tres anys i 1.200 lliures i el terç del lucre obtingut.

rilloses, i així s'explica que alguns pagesos vagin en caravana per tal de defensar-se millor de qualsevol contingència. Així, per exemple, el darrer dia de novembre, Sant Andreu, arriben al molí junts en Pineda de Sant Boi, en Colomer de Sant Climent, en Domingo de Sant Boi, mossèn Font de la mateixa vila, en Ricard també de Sant Boi i en Raurich d'aquesta població. Porten en total un carregament preciós de 22 quarteres de blat.

La mida estàndard duta a moldre són 2 quarteres, que és la càrrega d'un animal a bast. Més, requeriria el transport en carreta i no tothom en té. La terra pantanosa del delta obstaculitza l'ús de carretes i així hom va al molí amb les dues saques tradicionals, una per banda de l'animal.

Una repassada a la clientela més habitual ens donaria un resultat així:

Cornellà:

Mossèn Amat, 24,5 quarteres
La Bernadeta, 76 id.
En Bertran de la Maçanera, 41,5 id.
En Cerdanya, 26,5 id.
La senyora Esquerrer, 21,5 id.
En Llobet, 60 id.
En Martorell, 102 id.
N'Oriol, 63,5 id.
En Pi, 168 id.
En Rifós, 34 id.
En Serra, 22 id.
En Soler, 54 id.
En Xammar de la Maçanera, 20 id.

L'exemple de Cornellà és vàlid per a la resta de localitats. Cas especial, però, per a la localitat "amfitriona", Molins de Rei. Aquí és natural que les anades i vingudes al molí per part dels veïns fossin contínues, moltes vegades en porcions mínimes, com ara:

Molins:

El batlle, 18 quarteres
El ferrer, 31,5 id.
El flequer, 199 id.
El mestre, 1 quartera
L'Ametller, 42,5 quarteres
En Barberà, 39 id.
En Coca del cantó, 0,25 id.
En Ginebreda, 37 id.
Mestre Antoni, 16 id.
En Canalies, 24 id.
En Coll, 36 id.
En Feu, 33,5 id.
En Montmany, 19,5 id.
Mestre Perot, 1,25
La "Petita", 2,5 id.
"Lo Petit Pei", 8 id.
En Piquer, 24 id.
En Planes, 48 id.
Na Riquera, 0,5 quartera
En Roca, 69,5 quarteres
En Salamó, 0,5 id.
El "Sastre negre", 0,33 id.
Na Saurina, 0,75 id.
El "Sord", 1,25 id.
En Tort, 22 id.
En "Tronxo", 4,5 id.
El "Valencià", 49 id.
En Vallsorga, 16 id.

Escut situat a l'antic molí

Són només exemples. La inserció total requeriria un llibre sencer, com l'original.

El negoci del molí

El 14 de gener de 1555, Lluís de Requesens va arrendar a Antic Puigderoda, mercader de Barcelona, el molí fariner de Molins de Rei per tres anys i 1.200 lliures i el terç del lucre obtingut. Moldrà a 8 diners la quartera de forment (blat); la resta de grans, el que sigui de costum. El servei serà franc per a l'arrendador.²

Aquest arrendament diu a les clares la importància de l'existència de molins fariners per part senyorial. Era un negoci rodó. El contracte de 1555 representa més de 500 lliures anuals de benefici per a la part arrendadora.

El llibre que comentem, de 1564-1565, presenta la comptabilitat al detall. Al cap de cada setmana l'escrivà anota el resum setmanal: el nombre de quarteres mòltes i el seu import. Fa el mateix al final de cada mes. Ho repeteix al resum del final del llibre.

Els ingressos sobrepassen les 400 lliures:

"Suma tot lo prosehit del molí del

il_lmo. Senyor comanador major de Castella, so és, de a nou del mes de agost del any 1564 fins vuy, a vuyt del mes de agost del any 1565, segons apar en 285 sumas del present llibre que porta l'escrivà, quatra centas cinquanta y set liuras y dotza sous y deu dinés, dich 457 ll. 12 s. 10.

Súman las despesas fetas en dit any, so és, per soldada y despesa del moliner y scrivà y farrer y fechuras de rodets y altres adobs fets en lo dit molí, com apar per alvarans, LXXX-VII ll.

VIII s., dich 87 ll. 8 s.

Réstan francas 370 ll. 4 s. 9."

Segueixen les sortides en detall. Tant el moliner com l'escrivà cobren per mesades. En el salari va inclosa la "despesa", és a dir, un plus per l'alimentació. El primer guanya 4 lliures mensuals i el segon 2 lliures i 8 sous. Al moliner se li descompten algunes moltures.

El llibre acaba amb unes anotacions a la coberta, relatives a l'aviram que picoteja les esporgaries. Sembla que la cria d'aquesta espècie domèstica va destinada a regals i obsequis a Barcelona. També hi ha un parell de colomins.

La penúltima observació és referida a un recordatori de deute:

"Deu lo baró Palou vuyt sous y vuyt dinés de tretza quarteres de forment y mestay que a molgudas quant l'altre moliner y staba."

I la darrera, a una compra, ja comptabilitzada, d'un parell de senalles:

"Més: a pagat lo senyor Marcos de dinés, de duas senallas, dos reals al moliner, a deu de jener 1565."

NOTES:

1. Arxiu de Palau, Sant Cugat, Processos, lligall 178.

2. Id., lligall 158, 29.